

MED SLOVENCMI V ŠKEDNJU PRI TRSTU

Ob odprtju razstave škedenjske "narodne noše" in predstavitvi knjige Marte Košute "Ano lejto je pasálo"

VANJA MALIS

Še sredi zime je bilo, ko smo bile Cintare, ženska pevka skupina FS Cof iz Ljubljane, povabljeni, da bi šle pet Slovincem na drugo stran meje v Škedenj. Vabilo smo z veseljem sprejele, pridružili pa so se nam še moška pevka skupina in plesalci veteranske folklorne skupine Cof.

Tako smo se 18. marca ob osmih zjutraj odpeljali iz hladne in meglene Ljubljane. Kar petdeset nas je bilo, saj smo s seboj povabili še nekaj naših prijateljev, ki niso hoteli zamuditi tako edinstvenega dogodka. Škedenjci so se nanj in na naš prihod odlično pripravili.

Sežana se je že kopala v soncu, ko smo po jutranji kavici nadaljevali pot proti Repnu. Tam nas je pričakala Vesna Guštin, predsednica društva Kraški dom. Razkazala nam je kraško hišo, za katero bi lahko rekli, da je muzej v naravnem okolju. Hiša je lepo obnovljena in v okviru dvorišča vključuje še škedenj, hlev, sušilnico sadja in vodnjak. Opremljena je z lepim pohištvo in polna vsakdanjih še uporabnih starih predmetov, ki so se do nedavnega uporabljali v tej in sosednjih vaseh.

Prav to dvorišče je eno od prizorišč Kraške ohceti, prireditve, ki se zgodi vsako drugo leto v tednu pred 24. avgustom in doseže svoj vrhunec s pravo poroko mladega para v cerkvi na Tabru. Poroke in poročnega spreveda se udeleži izjemno število ljudi, kostumiranih v "narodne noše", tudi prek 700. Udeležba teh in številnih obiskovalcev se iz leta v leto povečuje. Na prireditvi se potrudijo, da zavrtijo čas nazaj: balo vozijo z voli, oblečeni so v "narodne noše", ki jih morajo sestavljati stari originali ali njihovi natančni posnetki. Originalov je vedno manj in še ti preperevajo. Da bi izdelali nove, so v Kulturnem društvu Ivan Grbec organizirali tečaj šivanja in vezenja, ki naj bi poleg osnovnega cilja okrepil samozavest in ljubezen do starosti.

Tako prijetno sončno in toplo je bilo v zavetju hiše, a morali smo dalje, saj nas je pred cerkvijo na Tabru že čakal gospod Benedičič, tamkajšnji župnik. Povedal nam je, da je bil na tem pros-

toru pred cerkvijo in župniščem nekdanj sedež repentabske srenje. Tu so vaščani okoliških vasi sprejemali odločitve, ki jih je morala potem spoštovati tako cerkvena kot posvetna gosposka. Legenda pravi, da so pri gradnji cerkve največ pomagali Repenci, zato so zahtevali, da se ime njihove vasi napiše pred imenom vasi Tabor. Tako naj bi nastal Repentabor, sedanje ime občine, ki vključuje več vasi: Repen, Col, Poklon in Fernetiči.

Nekaj besed je namenil pozitivni vlogi slovenskih duhovnikov, ki so delovali na Tržaškem. Vedno so se trudili, da jim je uspelo obdržati v cerkvi slovenski govor. Omenil je stara slovenska ledinska imena, ki se žal izgubljajo in pozabljajo, zato so jih zavedni domačini zbrali in zapisali v posebnem zborniku. To so imena, ki so označevala obliko in kulturo površin ter lastništvo, in so pristna imena zemlje, ki je bila še pred kratkim povsem slovenska. Sedaj so Slovenci v manjšini in se iz previdnosti in strahu pred izbrisanim ne pustijo več prešteti. Čudili smo se, koliko umetnikov, glasbenikov, opernih pevcev, igralcev, pisateljev, slikarjev in filmskih delavcev se je rodilo v teh krajih.

Žal pa je tudi v teh krajih veliko kosila smrt. O njej smo se pogovarjali s Sandijem Volkom, tržaškim zgodovinarjem, ko smo se poklonili žrtvam fašističnega nasilja v Rižarni. V nekdanji luščilnici riža so nemški nacisti uredili policijsko taborišče, kjer so zbirali Jude, jih vozili v Auschwitz in jih tam pobili. V njej so zapirali, mučili in sežigali Slovence, Hrvate in Italijane. Usmrtili so tudi 3000-4000 ujetih pripadnikov protifašističnega odpora, žal največ Slovencev. Razlaga gospoda Volka je bila tako pristna, da smo le s težavo zadrževali solze.

Ko se je dan prevesil v drugo polovico, nas je gospa Luiza peljala v Etnografski muzej v Škedenju in nam predstavila edinstveno delo škedenjskih krušaric, ki so nekdanj vsako jutro, ob vsakem vremenu, tudi v močni burji, zalagale Trst s svežimi, omamno dišečimi toplimi kruhki, ki so bili bolj pecivo kot kruh in so zadišali prav do Dunaja, kamor

Gospa Vesna Guštin pred kraško hišo pripoveduje o prireditvi Kraška ohcet. (Foto: Janez Ožura, Škedenj, marec 2006.)

so bile škedenjske krušarice povabljene (1756 in 1764), da bi Dunajčane naučile peke takih dobrot.

Zelo malo časa nam je ostalo za sprehod po Škednju, Ščedni po domače, kjer so se ob zahajajočem soncu že daljšale sence hiš in je postajalo hladno. Kratek čas smo se pomudili še v cerkvi pri slovenski maši, nato pa smo se morali pripraviti za nastop.

Prireditve v prostorih slovenskega KD Ivan Grbec v Škednju je bila odlično obiskana. Gospa Luisa Primožič, ki je suvereno povezovala prireditve, je povedala nekaj besed o razstavljenih oblačilih. Izdelale so jih udeleženske tečaja, ki je trajal kar tri leta. Delale so pod skrbnim vodstvom gospe Marte Košute, velike poznavalke tržaških "narodnih noš". Med obiskovanjem tečaja, ki jih je spodbujal k raziskovanju oblačilne kulture prednikov, so tečajnice in mentorica ugotovile, da o ščedenki (domače ime za škedenjsko "narodno nošo") še ni bila napisana zadnja beseda. Ugotovile so, da je še veliko stvari, ki bi jih bilo treba zapisati, in prav zato se je Marta Košuta odločila napisati knjigo o oblačenju v Škednju in jo nasloвила *Ano lejtó je pasalo*. Knjigo je izdalo Kulturno društvo Ivan Grbec v Škednju, na prireditvi pa jo je predstavila dr. Marija Makarovič, upokojena sodelavka Slovenskega etnografskega muzeja iz Ljubljane. Za njo so spregovorili še predstavniki političnega in kulturnega življenja slovenske manjšine v Italiji: član Odbora za kulturo dežele Furlanije - Julijske krajine gospod Roberto Antonaz ter predsednik Zveze slovenskih kulturnih društev v Italiji gospod Marino Marsich. Navzoče je pozdravila tudi predstavnica ženske pevske skupine Šavrinke iz slovenske Istre.

Plesalci in pevci smo se potrudili, da smo s solidnim nastopom prispevali svoj delež k odličnosti prireditve, kar v tako vznesenem ozračju in nabito polni dvorani ni bilo težko. Zaplesali smo plese iz jugovzhodne okolice Ljubljane in zapeli nekaj slovenskih ljudskih pesmi. S petjem smo nadaljevali še po prireditvi, ko so nas prijazni domačini gostili s svojimi dobrotami.

Z veseljem smo si tudi nastopajoči po prireditvi ogledali razstavo v zgornjih prostorih društva. Ne najdem izraza, s katerim bi lahko opisala lepoto razstavljenih eksponatov. Občudovali smo filigransko izvezene motive na pečah ter barve rut, oblek in trakov. Ko so izdelovalke novih oblačil na tečajih temeljito proučile materiale, način izdelave in motive na starih vezeninah, so napravile povsem zveste kopije, tako da jih lahko s ponosom imenujejo "novi originali". To gibanje, če množičnemu izdelovanju "narodnih noš" lahko tako rečemo, je zajelo vse slovenske družine na Tržaškem. V zadnjih dvajsetih letih si je skoraj vsaka izdelala novo "narodno nošo". Take "unikatne umetnine" pa lahko naredijo le tisti, ki sta se jim v srcu nakopičila ljubezen in bolečina. To ni obrtniško delo šivilj, to je poezija ljudske ustvarjalnosti in poustvarjalnosti, je v tkanino izvezena pripadnost slovenstvu in je pokončnost nacionalne opredelitve, ki jo v današnjem času Slovenci, živeči v Italiji, lahko izražajo le z jezikom, literaturo in kulturo.

Primorska "noša" na razstavi.
(Foto: Janez Ožura, Škedenj, marec 2006.)

Marta Košuta v pogovoru z dr. Marijo Makarovič
in Zoranom Trampužem.
(Foto: Janez Ožura, Škedenj, marec 2006.)